

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÉS A KULTURÁLIS JAVAK VÉDELME

- A kulturális örökség gyűjtőfogalma három ágazatot takar: a műemlékek, a régészeti örökség, valamint a kulturális javak körét.
- Magyarország Alaptörvénye P) cikk (1) értelmében a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.
- Magyarországon már a 19. században létezett állami kötelezettség a kulturális javak megőrzése és fenntartása céljából.
- A kulturális örökségvédelem hatékony működéséhez a saját eszközrendszere önmagában nem elégséges (Kötv. 3. § Indokolás).
- A kulturális örökség védelmében közreműködnek hatóságok, tanácsadó testületek és civil szervezetek egyaránt.
- Magyarország számos nemzetközi egyezményhez csatlakozott, amelyek a kulturális javak védelmét segítik elő.

Az Infojegyzet a kormány [T/11679. számú](#) benyújtott törvényjavaslatához kapcsolódva a kulturális örökség és a kulturális javak védelme témával kapcsolatos alapvető fogalmakat és a jogi szabályozás főbb vonalait vázolja fel.

Társadalmi célok és kötelezettségek

Az emberiség kulturális örökségének és javainak megőrzése és védelme, mindenki számára elérhetővé tétele, valamint a következő generációk számára történő hagyományozása nem csak hosszútávú társadalompolitikai cél, hanem a mindennapok szintjén működő hazai és nemzetközi jogi szabályozáson és igazgatási rendszeren alapuló együttműködés.

A kulturális javakat, értékeket a természetszerűleg bekövetkező pusztulás elleni védelem mellett óvni kell a természeti katasztrófáktól, tudatos károkozástól, bűncselekményektől, fegyveres konfliktustól, és ideológiai támadásoktól egyaránt.

A [2001. évi LXIV. törvény](#) a kulturális örökség védelméről (továbbiakban: Kötv.) preambuluma szerint kulturális örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan összetevője.

Az [1997. évi CXL. törvény](#) a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről azt szögezi le, hogy a kulturális örökség fogalomkörbe tartozó értékek különös védelme, megőrzése és fenntartása, valamint a nyilvánosság számára történő széles körű és egyenlő hozzáférhetővé tétele a mindenkorai társadalom kötelezettsége.

1. ábra: A kulturális örökség elemei

Forrás: Infoszolg/[2001. évi LXIV. törvény](#)

ALAPJOGI ÉS ALKOTMÁNYOS ALAPOK

A kulturális örökség **Magyarországon is alkotmányosan védett érték.** [Magyarország Alaptörvénye](#) már a Nemzeti Hitvallásban is kinyilvánítja, miszerint „*Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira. (...) Vállaljuk, hogy örökségünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, (...) ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. (...) Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.*”

A P) cikk (1) szerint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Az emberi jogok keletkezéstörténetét alapul vevő csoportosítás alapján **a kulturális jogok a második generációs jogok körébe tartoznak.** Ezek nevesül az oktatáshoz és a művelődéshez való jog, a tudomány és a művészeti élet szabadsága. Egyes vélemények szerint napjainkban a művelődéshez való jog azonos a kulturális jogokkal. A kultúrához való jog a kultúrához való szabad hozzáférést, valamint a kulturális életben való részvétel jogát jelenti (Koi 2018).

JOGI SZABÁLYOZÁSI KÖRNYEZET

A **Kötv.** – amely megalkotásakor a kulturális javak védelméről szóló 1997. évi CXL. törvény és a műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV. törvény módosított szövegén alapult, kiegészülve a régészeti örökség védelmét célzó rendelkezésekkel –, ingó és ingatlan kulturális örökségünk feltárásának, megóvásának kérdéseiről, az e javakkal kapcsolatos tevékenységekről és hatósági feladatokról rendelkezik. **Hatálya a kulturális örökség elemei közül a régészeti örökség védelmére és a kulturális javak védelmére, valamint az ezekkel kapcsolatos minden tevékenységre, személyre és szervezetre terjed ki.**

Ugyanakkor a kulturális örökség műemlék elemeire és az emlékhelyekre vonatkozó rendelkezéseket a magyar építészetéről szóló törvény tartalmazza.

Fontos kiemelni, hogy a **szellemi kulturális örökség nem tartozik a Kötv. hatálya alá.** Ezzel kapcsolatban ld.: [2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről](#) szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről.

A Kötv. alapvetése, hogy a kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása. (4. § (1)). A törvény felhatalmazásaként ld. még a [68/2018. \(IV. 9.\) Korm. rendeletet](#) a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról.

IGAZGATÁS

A kulturális örökségvédelem igazgatása eredendően a kulturális igazgatás egyik részterülete, amely *“(…) az emberi együttműködés során keletkező tevékenység, amely biztosítja a közös, a kultúrához kapcsolódó célok elérését, az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, valamint a kulturális célok megvalósítása érdekében együttműködő szervek, személyek tevékenységének összehangját.”* (Szabó A. E. 2013)

A Kötv. az egységes kulturális örökségvédelem fogalmának megteremtésével megalapozta az integrált örökségvédelem jogintézményét is, amellyel együtt járt az örökségvédelemmel foglalkozó közigazgatási szervezet- és szabályrendszer gyökeres átalakulása.

A kulturális örökség joga számos jogágot érint, lehetnek közigazgatási jogi, büntetőjogi, polgári jogi, alkotmányjogi, nemzetközi jogi, és európai jogi vonatkozásai is.

A KULTURÁLIS JAVAK VÉDELME**A kulturális javak fogalma**

A Kötv. értelmező rendelkezései szerint kulturális javak: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások. A felsorolás két kategóriára szűkíthető:

- kulturális tárgyak köre,
- művészeti alkotások.

Sztermen Orsolya (2022) szerint leegyszerűsítve a kulturális javak fogalmán belül az ingóságok körébe tartozó régiségek és műalkotások összességét értjük. A kiemelkedő és jellemző kifejezés pedig olyan tárgyakat jelöl, amelyek megfelelnek a gyűjteményben való elhelyezés kitételeinek.

A kulturális javak védelme

A Kötv. a 3. fejezete részletesen szabályozza ezt a kérdést. A jogalkotó eredendően védettnek minősíti a muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban, valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként a (meghatározott módon) nyilvántartott kulturális javakat. Emellett a 47. § (1) bekezdése szerint védetté lehet nyilvánítani továbbá a kulturális örökség pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű javait, gyűjteményeit. A védetté nyilvánítására irányuló eljárás hivatalból indul.

A törvény megalkotásakor az integrált védelem kiépítését a hatósági, engedélyezési eljárások átfedéseinek megszüntetésével indokolták. A feladatok korszerű ellátása céljából új intézményi struktúrát határozott meg.

NEMZETKÖZI VÉDELEM

Az emberiség kulturális javainak fokozott védelmét alapvetően a 2. világháborúban bekövetkezett pusztítás motiválta. A legalapvetőbb nemzetközi egyezmények, amelyekhez Magyarország is csatlakozott:

Hágai Egyezmény, 1954.

Az első kifejezetten a kulturális javakra vonatkozó nemzetközi megállapodás. Kihirdetése az [1957. évi 14. törvényerejű rendeletben](#) történt meg, továbbá a [2006. évi XXIX. törvény](#) a Második Kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről és a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.

UNESCO Egyezmény, 1970.

Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről. A kulturális javak minősítését, amelyek mind ingó dolgok, maguk az államok hivatottak elvégezni. Kihirdetve az [1979. évi 2. törvényerejű rendeletben](#).

UNIDROIT Egyezmény, 1995.

A lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló egyezmény. A kulturális javak kategóriái megegyeznek az UNESCO Egyezményben felsoroltakkal. Kihirdette a [2001. évi XXVIII. törvény](#).

Bázei Határozat, 1991.

Az Nemzetközi Jogi Intézet ([IIL](#)) gondozásában született, ún. „puha jogi eszköz” ([IIL 1991](#)), amelynek kifejezett célja az állami jogalkotási munkálatok befolyásolása, illetve a bíróságok munkájának támogatása (Vadász 2021).

UNESCO Világörökségi Egyezmény, 1972.

Kihirdetve az 1985. évi 21. törvényerejű rendeletben (ld.: [UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság](#)).

EURÓPAI UNIÓS VÉDELEM

Az Európai Unió számára, amely ma már egyfajta kulturális közösségként is értelmezhető, a közös európai kulturális örökség megóvása alapvető célkitűzéssé vált. Ezért a tagállami politikán túlmenően támogatja a kulturális örökség megőrzését célzó intézkedéseket, programokat. Több európai uniós rendelet és irányelv is foglalkozik a kulturális örökséghez tartozó javak megóvásával. Az uniós szabályrendszeren belül konzekvensnek mondható, hogy a „nemzeti kincs” fogalmának meghatározását tagállami hatáskörnek tekinti (Vadász, 2018).

[Az EU-ról szóló szerződés 3. cikke \(3\)](#) kifejezetten deklarálja, hogy „Az Unió

tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.”

[Az Európai Unió működéséről szóló szerződés Harmadik Rész XIII. cím KULTÚRA 167. cikke](#) további alapvetéseket tartalmaz.

A kulturális javak és tárgyak definíciója és kezelése tárgyában [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2019/880 Rendelete \(2019. április 17.\) a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról](#) és a [Az Európai Parlament és a Tanács 2014/60/EU Irányelve \(2014. május 15.\) a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról](#) rendelkezik.

Források:

- [2001. évi LXIV. törvény - a kulturális örökség védelméről \(Kötv.\)](#)
- [68/2018. \(IV. 9.\) Korm. rendelet - a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról](#)
- Koi Gyula: Művelődéshez való jog – In: Lamm Vanda(szerk.): Emberi jogi enciklopédia. Budapest, HVG Orac, 2018.
- Szabó Annamária Eszter: A kulturális örökség joga - Miskolc, Bíbor, 2013.
- Szabó Annamária Eszter: Adalékok az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésének értelmezéséhez – [Miskolci Jogi Szemle, 2021. 1. Különszám](#)
- Sztermen Orsolya Lili: Kulturális örökségvédelem közjogi aspektusból – In: P. Szabó Béla (szerk.): Scientia nobilitat. Debrecen, Debreceni Egyetem ÁJK, 2022.
- Tahyné Kovács Ágnes: Az állam kulturális elköteleződése – In: Csink Lóránt, Schanda Balázs, Varga Zs. András (szerk.): A magyar közjog alapintézményei. [Budapest, Pázmány Press, 2020.](#)
- Vadász Vanda: A kulturális javak jogi fogalma – Polgári Jog, 2020. 11–12.
- Vadász Vanda: Értékek, érdekek és jogok viadala, avagy a kulturális javak visszaszolgáltatását célzó eljárások nemzetközi magánjogi sajátosságai. Doktori értekezés – [Budapest, PPKE JÁK Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, 2021.](#)
- Wollák Katalin - Újlaki Zsuzsánna - Horváth Ákos - Sarkadi Márton: Az örökségvédelem szervezetrendszerének és jogi hátterének változásai – Új Magyar Közigazgatás, 2013. 4.
- Varga Lujza - Puskás Anna (szerk.): Veszélyeztetett kulturális javak védelme – [MNMKK Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, 2024.](#)